

A watercolor illustration of a purple flower with green leaves and stems. The flower is the central focus, with a vertical stem and two large, rounded petals. The colors are soft and blended, with shades of purple, green, and yellow. The background is a light, textured wash of green and yellow.

**Carlos
Castaneda**

**UČENÍ
DONA JUANA**

Carlos Castaneda

UČENÍ
DONA JUANA

Cesta poznání Indiánů kmene Yaqui

Carlos Castaneda

The Teaching of Don Juan: A Yaqui Way of Knowledge

Přeložil Miroslav Krůta

Copyright © 1968 by Regents of the University of California
Copyright renewed © 1996 by Carlos Castaneda
Translanton © Miroslav Krůta 1997

ISBN 978-80-7511-763-2

ISBN 978-80-7511-764-9 (epub)

ISBN 978-80-7511-765-6 (pdf)

TŘICET LET S DONEM JUANEM

(předmluva překladatele)

Když jsem se zhruba před třiceti lety poprvé setkal s „Učením dona Juana“, byla to láska na první pohled. Taky mně těch třicet let vydržela a nezdá se, že by mě opouštěla. Sice jsem občas trucoval a odcházel, ale nakonec jsem se pokaždé vrátil. Během těch let se náš vzájemný vztah měnil, nakonec stárnul jsem já a stárnul i Carlos Castaneda. Každé dva až tři roky na mě čekal na regálu jednoho knihkupectví v Hamburku další díl, se kterým jsem se vždy vracel i k těm předchozím. S jednou výjimkou. K druhému dílu jsem se vracel jen občas a k prvnímu nikdy. Nevím proč. Snad mi připadal ještě nezralý, ve srovnání s těmi následujícími. Letošní rok jsem se s prvním dílem setkal znovu, tentokrát však pracovně. Musel jsem ho nejen přečíst, ale také pokud možno srozumitelně přeložit. A tak jsem zjistil, že jsem se v něm mýlil. Jeho nezralost spočívá pouze v určité nezralosti interpretací a v mé tehdejší nezralosti chápání. Jinak je tam už všechno, co se později objeví v dalších dílech. Naopak některá témata vyčnívají v prvním díle daleko výrazněji, protože pro Carlose Castanedu tehdy představovala čerstvou výzvu, se kterou se musel naléhavě vyrovnat. Především téma srážky moderní civilizace se starou a překvapivě vyžralou kulturou. Snad v žádném jiném díle nevystupují tak ostře rozdíly mezi nezávažným rozumováním universitního studenta a osudovým rozhodováním vědoucího bojovníka.

Téma střetu naší kultury s předkřesťanskými šamanskými systémy je v současné době velmi oblíbené a diskutované. Od doby našich pradědů, z nichž mnozí ještě tyto kultury označovali jako barbarské, jsme udělali dva kroky. Nejdříve jsme připustili jejich zajímavost pro kulturní dějiny lidstva a začali se jimi zabývat v rámci vědy. Pak se mezi námi objevili i tací, kteří se jimi začali zabývat jako adepti a více či méně poctivě se snažili tyto systémy uchopit a osvojit.

Castaneda byl mezi prvními, kteří se o tyto zážitky podělili s ostatními. Mezi prvními, kterých se zmocnila široká veřejnost, protože už moje matka obdivovala spisky amerického indiánského spisovatele Charlese Eastmana – Ohiyesy, který velmi otevřeně psal o své výchově v rámci kultury svého kmene. Dnes už existují podobných svědectví desítky. Ať už od těch, kteří byli vychováni v naší kultuře a s tou jinou se seznámili jako učedníci, či od těch, pro které jsou tyto kultury mateřské a kteří si osvojili angličtinu natolik, že mohou psát. Je publikována i řada zprostředkovaných svědectví, kdy australský aborigin či africký křovák vyprávějí své mýty prostřednictvím překladatele. Naše kultura už tyto systémy přijala a trochu nesměle a pořád ještě shovívavě a protektorsky jim přiznává jakousi rovnost. Myslím ale, že poslední krok naše kultura pořád ještě vědomě neučinila. Krok, kterým by mnohým těmto systémům přiznala, že naši kulturu v něčem převyšují. Vybrali jsme si ze jsoucna jen část, nazvali ji skutečností a ovládli ji tak, že to nemá v lidských dějinách obdoby. Nicméně jsme museli toto naše dobyté území obehnat silnou zdí proti nájezdům barbarů ze zbytku jsoucna. Když proniknou neurotickou zdí, nevíme si s nimi rady. Svět dona Juana tuto zeď nezná. Castaneda ji vnímá velmi ostře jako hranici mezi normální a jinou skutečností, nicméně ve své analýze píše, že pro hotového čaroděje rozdíl mezi oběma skutečnostmi patrně mizí.

Byla by ale křivda nepřiznat, že i naše kultura zahrnuje systémy, které buď zahrnují svět celý či pracují s krajinou za zdí. Jsou to především staré esoterní systémy jako například gnoze, alchymie či hermetismus. Během celých našich dějin neustále čelily nařčení z hereze, ale přežily celý středověk a objevují se dodnes, i když nejčastěji ve své pokleslé podobě. Svět za zdí se snaží zmapovat i poměrně moderní názory hlubinné psychologie. I ta se vydala za vizí celistvého světa bez zdí a hranic. Byl to už takový osud, že jsem se s dílem C. G. Junga seznámil týž rok, co jsem potkal dona Juana. Dokonce nás seznámil týž člověk. A tak se stalo, že se mi obě učení začala od začátku vzájemně proplétat a jedno druhé vysvětlovat. Řečeno slovy Castanedovy analýzy, C. G. Jung mi poskytl zvláštní konsensus, o který jsem se mohl opřít, když mi ve světě dona Juana začala ujíždět půda pod nohama. Pro mě jsou obě učení o tomtéž. Nakonec je to vyjádřeno i podobnou terminologií. Jeden příklad za všechny: Castaneda v souhlasu s názory dona Juana nazval svět za zdí „jiná skutečnost (non-ordinary reality)“, aby zdůraznil, že je stejně sku-

tečný jako náš svět uvnitř zdi. C. G. Jung ze stejných důvodů užíval název „psychická realita“, aby podtrhl, že nevědomí má stejně konkrétní obsah jako vědomí, aby se distancoval od badatelů, pro které je krajina za zdí iluzí, bludem. C. G. Jung byl stejný bojovník jako don Juan a po cestě poznání postupoval jako po válečné stezce. Kritickou noc svého putování za poznáním probděl s nabitou pistolí na nočním stolku. Buď pochopí, nebo skončí. Don Juan by mu rozuměl.

Závěrečnou kapitolou předloženého dílu se táhne jako červená nit přesvědčení, že celou nauku lze pochopit pouze a jedině tehdy, je-li přijata. A přijetím se zde myslí něco jiného, než pouhé přijetí rozumem, pouhé pokrytecké přitakání. Přijetím se zde myslí ztotožnění, zmocnění se nauky zkušeností. Proto nemá smysl o její platnosti, iluzornosti či významu diskutovat s někým, kdo tak neučinil. Absolvoval jsem stovky takových rozhovorů, ať už se týkaly přímo Castanedy nebo jiných případů stejné povahy. A souběžně s tím, jak se moje původně intelektuální přijetí měnilo ve zkušenost, ubývalo chuti k těmto rozhovorům. Nakonec v podstatě ustaly. Ustaly i proto, že lidé, kteří tuto či jiné nauky nepřijali, se většinou neptají tak, aby se něco dozvěděli. Z jakéhosi zvláštního důvodu se ptají spíše proto, aby se mohli hádat, ptají se proto, aby tyto nauky mohli napadat. Ve své argumentaci vycházejí i z nepopiratelné skutečnosti, že současný vědecký názor nezná v podstatě kategorii jiného než intelektuálního porozumění. Představa, že něco je pochopitelné pouze pro ty, kteří s tím souhlasí, zní vědeckému uchu absurdně. Nikdo ale snad netvrdí, že se v rámci nauky dona Juana pohybujeme v oblasti vědy. Nakonec Castaneda to na začátku také zkusil a kde že to skončila jeho etnografie?

Takže o nauce dona Juana nemá cenu příliš dlouho mluvit. Zkuste ji sami na sobě, ochutnejte ji a sami se rozhodněte, jestli vám vyhovuje. Ale pozor. Jestliže jste ji nepřijali srdcem, znamená to jejími vlastními slovy i to, že jí nemůžete porozumět. Proto se o ni nehádejte s těmi, kteří ji přijali, a vyberte si cestu jinou. Podle slov dona Juana je jich spousta. Nicméně jak on sám říká, je lépe si vybrat takovou, která má srdce, protože žádná cesta stejně nikam nevede.

kancelář starého orla, jaro 1997

DONU JUANOVÍ

*a dalším dvěma lidem,
kteří se mnou sdíleli
jeho magický svět...*

Poděkování

Rád bych vyjádřil velkou vděčnost profesorů Clementu Meighanovi, který mě uvedl do terénního výzkumu a tento můj výzkum řídil; profesorů Haroldu Garfinkelovi, od kterého jsem převzal model a ducha neúnavného vyptávání; profesorů Robertu Edgertonovi, který mou práci kriticky sledoval od samého počátku; profesorům Williamu Brightovi a Pedrovi Carrascovi za rady a kritiku a profesorů Lowrenci Watsonovi za jeho neocenitelnou pomoc při vyjasňování mé analýzy. Jsem vděčen i paní Grece Stimsonové a panu F. A. Guilfordovi za pomoc při přípravě rukopisu.

Para mi solo recorrer los caminos que tienen corrazon, cualquier camino que tenga corazon. Por ahi yo recorro, y la unica prueba que vale es atravesar todo su largo.

Y por ahi you recorro mirando, mirando, sin aliento.

„Já jenom kráčím po cestách, které mají srdce. Po kterékoliv cestě, která má srdce. Po nich putuji a jediné, co mě zajímá, je, abych je prošel až na sám konec.

A jak tak jdu, tak bez dechu jenom zírám a zírám.“

Don Juan

... u nekonečně dlouhé cesty se nelze pokusit o nic víc, než najít její začátek a stanovit její směr. Předstírání, že cesta je pochopena a dokončena, je přinejmenším klamáním sebe sama. Jednotlivý student na ní může dosáhnout dokonalosti pouze v subjektivním slova smyslu a vyprávět o ní může jen tak, že sdělí vše, co byl schopen spatřit.

Georg Simmel

ÚVOD

Během léta 1960 jsem jako student antropologie na Kalifornské universitě v Los Angeles uskutečnil několik cest na jihozápad, abych zde sbíral poznatky o léčivých bylinách a způsobech, jakými je používají místní Indiáni. Události, které zde chci vyprávět, se rozběhly během jednoho z těchto výletů. Čekal jsem v pohraničním městečku na autobus Greyhound a bavil jsem se s přítelem, který mě na cestě provázel a pomáhal mi s výzkumem. Ten se ke mně náhle nahnul a šeptem mi sdělil, že starý Indián s bílými vlasy, který seděl u okna, je velmi obeznámen s rostlinami a obzvláště s peyotlem. Poprosil jsem přítele, aby mě onomu muži představil.

Přítel ho na dálku pozdravil a pak k němu přistoupil a potřásl si s ním rukou. Chvilí spolu mluvili a poté mně můj přítel pokynul, abych se k nim připojil. Jakmile jsem přišel, ihned se vzdálil, aniž se obtěžoval starému muži mě představit. Ten ale nebyl ani trochu v rozpacích. Řekl jsem mu své jméno a on odpověděl, že mu říkají Juan a že je k mým službám. Použil přitom velmi zdvořilé španělské fráze. Z mé iniciativy jsme si podali ruce a pak jsme mlčeli. Mlčení nebylo napjaté, ale přirozené a uvolněné na obou stranách. Protože jeho tmavou tvář i krk pokrývaly vrásky, vypovídající o jeho věku, zarazilo mě jeho pohyblivé a svalnaté tělo.

Řekl jsem mu, že sbírám informace o léčivých rostlinách. Ačkoliv jsem ve skutečnosti nevěděl o peyotlu vůbec nic, najednou jsem předstíral, že o něm vím kdeco a dokonce jsem starému muži navrhl, že by pro něj mohlo být zajímavé se na toto téma se mnou pobavit. Jak jsem tak drmolil, jenom přikyvoval, díval se na mě a nic neříkal. Uhnul jsem očima a náš rozhovor skončil. Stáli jsme vedle sebe v hrobovém tichu. Po chvíli, která se zdála být bez konce, don Juan vstal a podíval se z okna. Jeho autobus přijel. Řekl na shledanou a opustil čekárnu.

Trápilo mě, že jsem povídal takové nesmysly a to, že mě muž prokoukl skrz naskrz svýma pozoruhodnýma očima. Když se můj přítel vrátil, snažil se omluvit selhání mé snahy něco se od dona Juana dozvědět. Vysvětloval, že stařík často mlčí a je nepřístupný, ale znepokojující pocit z tohoto setkání nebylo snadné zapudit.

Dal jsem si tu práci, zjistil, kde don Juan žije a několikrát jsem ho navštívil. Během každé návštěvy jsem se snažil zavést řeč na peyotl, ale marně. Stali jsme se, nicméně, dobrými přáteli a mé vědecké výzkumy byly zapomenuty, nebo spíše odsunuty na cesty míle vzdálené od mých původních představ.

Přítel, který mě donu Juanovi představil, mi později vysvětlil, že starý muž není rodák z Arizony, kde jsme ho původně potkali, ale že je Indián Yaqui ze Sonory v Mexiku.

Zprvu jsem vnímal dona Juana jednoduše – jako velice zvláštního muže, který toho ví spoustu o peyotlu a který mluví velmi dobře španělsky. Ale lidé, se kterými žil, věřili, že má „tajné vědomosti“ a že je „brujo“. Španělské slovo „brujo“ znamená v angličtině medicinmana, léčitele, čaroděje nebo šamana. Označuje především člověka, který vládne mimořádnou, většinou zlou mocí.

Když se mi don Juan svěřil, znal jsem ho už celý rok. Jednoho dne mi důvěrně sdělil, že od svého učitele, kterého nazýval benefaktor neboli dobroděj, má jisté vědomosti. Získal je jako jeho učedník a za svého učedníka že on, don Juan, vybral zase mě. Hned mě však varoval, že to z mé strany vyžaduje hluboké odevzdání se a že učení je dlouhé a svízelné.

Když hovořil o svém učiteli, použil don Juan slovo „diablero“. Později jsem se dověděl, že termín „diablero“ používají pouze Indiáni ze Sonory. Označují jím zlého člověka, který provádí černou magii a umí se proměnit ve zvíře – ptáka, psa, kojota či jiné stvoření. Během jedné své návštěvy Sonory jsem zažil zvláštní příhodu, která ilustruje vztah Indiánů k diablerům. Jel jsem se dvěma Indiány v noci autem, když jsme spatřili přes silnici přecházet zvíře, které vypadalo jako pes. Jeden z mých průvodců řekl, že to není pes, ale veliký kojot. Zpomalil jsem a zajel na krajnici, abych se na zvíře podíval. Pár sekund zůstalo stát ve světle reflektorů a pak zmizelo v chaparralu. Byl to bezpochyby kojot, ale byl dvakrát tak veliký. Moji přátelé o tom vzrušeně debatovali a souhlasili s tím, že to bylo velmi neobvyklé zvíře. Jeden z nich naznačil, že to mohl být diablero. Rozhodl jsem se tuto příhodu použít k tomu, abych prozkoumal,

zda místní Indiáni věří v existenci diablerů. Mluvil jsem s mnoha lidmi, vyprávěl jim tuto příhodu a kladl jim otázky. Vybral jsem tři rozmluvy, které vyjadřují jejich postoje k tomuto tématu.

„Myslíš, že to byl kojot, Choyi?“ zeptal jsem se mladíka poté, co vylechl moji historku.

„Kdo ví? Asi to byl pes, jistě. Moc velkej na kojota.“

„Myslíš, že to mohl být diablero?“

„To jsou jenom kecy. Takový věci nejsou.“

„Proč si to myslíš, Choyi?“

„Lidi si vymejšlej. Vsadím se, že kdybys byl to zvíře chytil, viděl bys, že je to pes. Kdysi jsem měl nějakou práci v jiným městě, vstal jsem před svítáním a osedlal koně. Když jsem odjížděl, narazil jsem na cestě na tmavý stín, který vypadal jako obrovské zvíře. Kůň se vzepjal a vyhodil mě ze sedla. Byl jsem taky pěkně vyděšeněj, ale pak se ukázalo, že ten stín byla žena, která přicházela do města.“

„Tím chceš říct, Choyi, že nevěříš v diablery?“

„Diablero! Co je to diablero? No řekni mi, co to diablero je?“

„Nevím, Choyi. Manuel, který se mnou té noci jel, řekl, že ten kojot může být diablero. Já myslel, že možná ty mi můžeš říct, co to diablero je.“

„Říkají, že diablero je kouzelník, který je schopen proměnit se, v co se mu zachce. Ale každej ví, že jsou to kecy. Starý lidi tady toho napovídaj o diablero spoustu. Ale od nás mladších o nich neuslyšíš.“

„A co si myslíte, že to bylo za zvíře, doňo Luz?“ zeptal jsem se ženy středního věku.

„Jen Bůh to ví jistě, ale já si myslím, že to nebyl kojot. Jsou věci, který vypadaj jako kojoti, ale kojoti to nejsou. Žral ten kojot něco, nebo běžel?“

„Většinu času stál, ale když jsem ho spatřil poprvé, měl jsem dojem, že něco žere.“

„Jste si jist, že si nenesl něco v tlamě?“

„Možná nesl. To by na věci něco měnilo“

„Ano, měnilo. Jestli nesl něco v tlamě, tak to nebyl kojot.“

„A co to tedy bylo?“

„Byl to muž anebo žena.“

„A jak se takovým lidem říká, doňo Luz?“

Neodpověděla. Ještě chvíli jsem se jí vypytał, ale bez úspěchu. Nakonec řekla, že neví. Zeptal jsem se jí, jestli se takovým lide neříká diablero, a ona připustila, že název diablero je možno použít.

„A znáte nějaké diablery?“ zeptal jsem se.

„Znala jsem jednu ženu,“ odpověděla. „Zabili ji. Stalo se to, když jsem byla ještě malá holka. Říkali, že se ta ženská proměňovala ve fenu. Jedné noci se do domu, který patřil nějakému bělochovi, vypravil pes, aby mu ukradl sýr. Běloch psa brokovnicí zastřelil. A v ten stejnej moment, kdy pes pošel v bělochově domě, zemřela ta žena ve svý chatrči. Její příbuzný šli společně za bělochem a chtěli na něm, aby zaplatil odškodný. A běloch jim zaplatil pěkný peníze za to, že tu ženu zabil.“

„Jak mohli chtít odškodné, když běloch zastřelil jenom psa?“

„Říkali, že běloch věděl, že to není pes. Byli s ním i jiní lidé a všichni viděli, že pes se postavil na zadní jako člověk, aby dosáhl na polici se sýrem, která visela ze stropu. Ti muži čekali na zloděje, protože sýr se bílému muži ztrácel každou noc. A tak ten muž zabil zloděje a věděl, že to není pes.“

„A co dnes, jsou ještě nějakí diableros, doňo Luz?“

„Takové věci jsou velmi tajné. Říká se, že diableros už nejsou, ale já tomu nevěřím. Z každé rodiny diablera se jeden její člen musel naučit všecko, co diableros umějí. Diableros mají své vlastní zákony a jeden z nich říká, že každý diablero musí naučit to tajemství jednoho svého příbuzného.“

„Co si myslíte, že to mohlo být za zvíře, Genaro?“ zeptal jsem se velmi starého muže.

„Pes z některého okolního ranče. Co jiného?“

„Mohl to být diablero!“

„Diablero? Vy jste se zbláznil. Nejsou žádní diableros.“

„Myslíte tím, že nejsou žádní teď, nebo že nikdy neexistovali?“

„Kdysi existovali, to ano. To se ví. Každý to ví. Ale lidé se jich báli a všechny je zabili.“

„Kdo je zabil, Genaro?“

„Všichni lidé z kmene. Poslední diablero, kterého jsem znal, byl S. Zabil svým kouzelnictvím tucty, možná stovky lidí. Nemohli

jsme to vydržet, a tak se všichni dali dohromady, v noci ho překvapili a upálili ho zaživa.“

„Jak je to dávno, Genaro?“

„V dvačtyřicátým.“

„Vy jste to viděl na vlastní oči?“

„Ne. Ale lidé o tom vyprávějí doteď. Říkají, že přestože hranice byla z čerstvého dříví, nezbyl po ohni žádný popel. Všecko, co zůstalo, byla velká kaluž mastnoty.“

Přestože don Juan označil svého dobrodince jako diablera, nikdy se nezmínil o tom, kdo to vlastně byl a odkud získal své vědomosti. Ve skutečnosti don Juan ze svého soukromí prozradil velice málo. Jediné, co řekl, bylo, že se narodil na jihozápadě v roce 1891 a že strávil skoro celý svůj život v Mexiku. Že jeho rodina byla spolu s tisíci dalšími sonorskými Indiány přemístěna mexickou vládou v roce 1900 do centrálního Mexika a že ve středním a jižním Mexiku žil do roku 1940. A protože don Juan hodně cestoval, jeho „znalosti“ mohly pocházet z rozličných zdrojů. On sám se pokládal za Indiána ze Sonory, ale nejsem si jist, zda je možné jeho učení bez výhrady chápat jako součást kultury sonorských Indiánů. Ale nakonec cílem této práce není umístit dona Juana do přesného kuturního milieu.

Svou učednickou řeholi u dona Juana jsem zahájil v červnu 1961. Už předtím jsem se s ním několikrát setkal, ale vždy jen v rámci antropologického výzkumu. Poznámky, které mám z těchto prvních setkání, jsem pořizoval skrytě. Za pomoci své paměti jsem z nich pak později rekonstruoval celé rozhovory. Když jsem však k němu vstoupil do učení jako učedník, začal být tento způsob záznamu velmi obtížný, protože naše hovory pokrývaly velké množství různých témat. A tak mi don Juan dovolil – nutno říci, že po mnoha protestech – abych si otevřeně zapisoval vše, co on říkal. Přál jsem si také fotografovat a nahrávat na magnetofon, ale to mi nedovolil nikdy.

Moje učednictví probíhalo zpočátku v Arizoně a posléze v Sonoře, protože don Juan se během mé výuky přestěhoval do Mexika. Celé učení probíhalo tak, že jsem dona Juana nepravidelně, vždy na pár dní, navštěvoval. Během letních měsíců 1961, 1962, 1963 a 1964 se moje návštěvy stávaly častější a trvaly déle. Domnívám se, že tento přerušovaný způsob výuky byl hlavní příčinou mého neúspěchu.

Bránil mi totiž v tom, abych výuce plně podřídil celý svůj život, což je patrně nezbytné, má-li se člověk stát kouzelníkem.

Jinak mi však tento způsob zcela vyhovoval, protože poskytoval odstup, který umožňoval kritické hodnocení probíhajícího procesu, a který bych zřejmě ztratil, kdyby moje učednictví probíhalo bez přerušení. V září 1965 jsem na základě svého rozhodnutí učednictví ukončil.

Pár měsíců poté, co jsem svá učednictví přerušil, mě poprvé napadlo, že bych mohl své terénní poznámky systematicky uspořádat. Protože jsem shromáždil obrovské množství údajů z nejrůznějších oblastí, snažil jsem se tyto poznámky nejprve utřídit. Rozdělil jsem je do skupin podle vzájemných vztahů a témat a seřadil je podle subjektivní důležitosti – to jest podle toho, jaký dopad mělo to které téma na mě. Tak jsem postupně došel k následující klasifikaci: používání halucinogenních rostlin; postupy a formule používané v čarodějnictví; získávání a používání magických (mocných) předmětů; použití léčivých rostlin; zpěvy a legendy.

Když jsem ale vzal v potaz zážitky, uvědomil jsem si, že můj pokus o utřídění představuje pouhé vytvoření kategorií. A že každý pokus toto schéma vylepšit povede jen k jeho zjemňování. Což nebylo to, co jsem chtěl. Během měsíců, které následovaly poté, co jsem přestal být učedník, jsem nutně potřeboval porozumět tomu, co jsem zažil. A to, co jsem zažil, nebylo nic jiného, než osvojování uceleného a jednolitého systému názorů na svět pomocí zcela pragmatické a experimentální metody. Od první lekce, kterou jsem dostal, mi bylo jasné, že učení dona Juana má svoji vnitřní kohezi. Jakmile se s konečnou platností rozhodl toto učení mi předat, jeho vysvětlení na sebe krok po kroku navazovala podle zřetelného pořádku. Objevit tento pořádek a porozumět mu, to byl pro mě ten největší problém.

Moje neschopnost porozumět se zdála vycházet ze skutečnosti, že i po čtyřech letech učednictví jsem zůstával stále začátečníkem. Bylo jasné, že systém učení dona Juana a způsob, kterým mi ho předával, byl stejný jako u jeho benefaktora. Tudíž mé potíže s porozuměním musely být analogické potížím, se kterými se setkával on sám. Don Juan zmiňoval tuto podobnost nás obou jako učedníků v náhodných poznámkách o své neschopnosti porozumět svému učiteli během

doby svého vlastního učednictví. Tyto poznámky mě přivedly k názoru, že pro každého začátečníka jsou čarodějnické vědomosti nepochopitelné proto, že zážitky, které prožívá, se naprosto vymykají tomu, na co je zvyklý. Já osobně, jako člověk západní kultury, jsem tyto zážitky shledával natolik bizarními, že pro mě bylo prakticky vyloučeno vysvětlit je termíny mého každodenního života. Byl jsem dotlačen k závěru, že jakýkoliv pokus vytržít poznámky z terénu do svých vlastních kategorií je marný.

A tak jsem pochopil, že systém učení dona Juana je nutno zkoumat způsobem, jak mu rozumí on sám. Jedině tímto způsobem je možné ho prezentovat jasně a přesvědčivě. Když jsem se snažil sladit své představy s představami dona Juana, uvědomil jsem si, že se vždy snažil vysvětlit svůj systém znalostí takovým způsobem, který se zdál pochopitelný jemu. A protože tento způsob byl nepochopitelný pro mě, pokus porozumět problémům, které mi takto předestřel, mne znova uváděl do neudržitelné pozice. Musel jsem se proto snažit porozumět systému, kterým on vytvářel své pojmy. Když jsem začal pracovat tímto způsobem, uvědomil jsem si, že don Juan kladl zvláštní důraz na některé oblasti svého systému učení – obzvláště na používání halucinogenních rostlin. Na základě tohoto uvědomění jsem změnil své vlastní schéma kategorií.

Don Juan používal při různých příležitostech vždy jednu ze tří halucinogenních rostlin: peyotl (*Lophophora williamsii*), durman (*Datura innoxia*, synonymum *Datura meteloides*) a houby (patrně *Psilocybe mexicana*). Američtí Indiáni znali halucinogenní vlastnosti těchto tří rostlin dávno před svým setkáním s Evropany. Pro své vlastnosti byly tyto rostliny využívány pro potěšení, k léčení, při čarování a jako prostředek uvedení do extáze. Ve specifických souvislostech svého systému učení spojoval don Juan použití *Datura innoxia* a *Psilocybe mexicana* se získáním moci, zvláštní moci, kterou nazýval „spojenec“. A použití *Lophophora williamsii* spojoval s moudrostí a pochopením toho, jak správně žít.

U rostlin si don Juan vážil jejich schopnosti vyvolat v člověku stavy zvláštního vnímání. Nechal mě prožít celou sérii těchto stavů, aby s jejich pomocí osvětlil svůj systém učení a dokázal jeho cenu. Nazval jsem tyto prožitky stavy „jiné skutečnosti“. Tento název vychází z jejich základní podstaty, protože v kontextu učení dona Juana nejsou tyto stavy považovány za iluzorní, ale skutečné, i když se tato skutečnost liší od skutečnosti běžného života. Don Juan věřil,

že prožití stavů „jiné skutečnosti“ je jediný věcný způsob, jak se něco naučit a jak získat sílu. Naznačoval, že ty části jeho učení, které se těchto stavů netýkají, mají okrajovou důležitost. Tento názor se odrážel i v jeho postoji ke všemu, co se „jiné skutečnosti“ netýkalo. Mé terénní zápisky často ilustrují způsob, kterým don Juan vnímal a cítil realitu. V jednom rozhovoru například naznačil, že některé věci samy o sobě obsahují určité množství síly. On sám si takových magických předmětů příliš nevážil, ale naznačil, že si jimi často vy-pomáhají méně silní brujos. Mnohokrát jsem se ho na tyto předměty vyptával, ale zdálo se, že se mu o nich nechce mluvit. Když se pak toto téma znovu při jiné příležitosti vynořilo, nechal se s určitou ne-chutí přesvědčit, aby o nich promluvil.

„Jsou určité předměty, které jsou proniknuty silou,“ řekl. „Takových předmětů je mnoho a za pomoci spřátelených duchů o ně pečují muži moci. Tyto předměty jsou nástroje – ne obyčejné nástroje, ale nástroje smrti. Přesto jsou to pouhé nástroje. Nemají žádnou moc, kterou by mohly naučit. Vlastně správněji řečeno, patří mezi zbraně, mezi předměty určené k boji. Jsou vyrobeny k zabíjení, k tomu, aby se s nimi házelo.“

„Co to je za předměty, done Juane?“

„Nejsou to ve skutečnosti předměty, jsou to spíše různé druhy moci.“

„A jak se může člověk k takovýmto předmětům dostat, done Juane.“

„To záleží na tom, jaký předmět si přeješ.“

„Kolik druhů jich je?“

„Jak už jsem řekl, je jich spousta. Všechno se může stát magickým předmětem.“

„No, a které z nich jsou nejmocnější?“

„Síla předmětu závisí na jeho majiteli, na tom, co je to za člověka. Magický předmět, o který pečuje slabý čaroděj, je skoro pro legraci, ale na druhé straně silný a mocný čaroděj dává do svých nástrojů svou sílu.“

„A které magické předměty jsou nejčastější, které jsou mezi čaroději nejvíc oblíbeny?“

„Nejsou mezi nimi žádné oblíbenější. Jsou to všechno magické předměty, všechny jsou stejné.“

„A vy nějaké sám máte, done Juane?“

Neodpověděl. Jen se na mě díval a smál se. Pak po dlouhou dobu mlčel a já se domníval, že se ho moje otázky dotkly.

„Tyto druhy moci jsou omezené,“ pokračoval. „Ale to je pro tebe asi nesrozumitelné. Trvalo mi to celý život, než jsem tomu porozuměl. Spojenec sám o sobě může zjevit všechna tajemství těchto menších mocí a odhalit je jako dětinská. Měl jsem kdysi takové předměty, ano, když jsem byl velice mlád.“

„A jaké magické předměty jste měl?“

„Maíz-pinto, krystaly a peří.“

„Co je to maíz-pinto, done Juane?“

„Je to malé zrno kukuřice, které má uprostřed rudou žilku.“

„Jedno zrno?“

„Ne. Čaroděj má čtyřicet osm zrn.“

„A co ta zrna dělají, done Juane?“

„Každé z nich může zabít člověka, pakliže vstoupí do jeho těla.“

„A jak takové zrno do lidského těla vstoupí?“

„Je to magický předmět a jeho moc spočívá mimo jiné i v tom, že může vstoupit do lidského těla.“

„A co dělá, když vstoupí do lidského těla?“

„Pohrouží se do těla a usadí se v prsou nebo ve vnitřnostech. Člověk onemocní a pokud čaroděj, který ho léčí, není silnější než ten, který ho očaroval, zemře do tří měsíců od okamžiku, kdy zrno do těla vstoupilo.“

„Je nějaký způsob, jak toho člověka zachránit?“

„Jediný možný způsob je vysát to zrno z těla ven, ale málokterý čaroděj by se toho odvážil. Čaroději se může povést zrno vysát, ale nemá-li dost sil na to, aby ho ze sebe vypudil, usadí se v jeho těle a zabije ho místo své původní oběti.“

„Ale jak to zrno dokáže, vejít do něčího těla?“

„Abych to vysvětlil, musím ti něco povědět o kouzlech s kukuřicí, což je jedno z nejmocnějších kouzel, které znám. Kouzlo se provádí se dvěma zrny. Jedno z nich se umístí do čerstvého poupěte žluté květiny. Pak se květina položí na místo, kde může přijít do styku s obětí. Na cestu, kudy pravidelně chodí, nebo na jiné místo, kde se pravidelně vyskytuje. Jakmile oběť šlápne na květinu nebo se jí jenom dotkne, kouzlo je dokonáno. Zrno vejde do jeho těla.“

„Co se stane se zrnem poté, co se ho oběť dotkne?“

„Všetchna jeho moc vejde do člověka a zrno je svobodné. Stane se prostě normálním zrnem. Může být ponecháno na místě, nebo

odmeteno stranou, to je jedno. Nejlíp je odměst ho do podrostu, kde ho sezobne nějaký pták.“

„A může nějaký pták sezobnout zrno předtím, než se ho dotkl člověk?“

„Ne. Ptáci nejsou tak hloupí, to tě tedy mohu ujistit. Ptáci se od něj budou držet stranou.“

Pak don Juan vysvětlil velmi složitý postup, kterým je možno taková mocná zrna získat.

„Nesmíš zapomínat, že maíz-pinto je prostě nástroj a ne spojenec,“ řekl. „Jakmile tyto dvě věci rozlišíš, nebudeš už s tím mít žádné problémy. Ale dokud považuješ nástroje za něco nadřazeného, jsi jenom hlupák.“

„A jsou tyto magické předměty stejně mocné jako spojenci?“ zeptal jsem se.

Don Juan se opovržlivě usmál a pak teprve odpověděl. Musel se dost snažit, aby se mnou neztratil trpělivost.

„Maíz-pinto, krystaly a peří jsou jenom hračky ve srovnání se spojencem,“ řekl. „Magické předměty jsou nutné pouze v případě, že člověk žádného spojence nemá. Hnat se za nimi je ztráta času. Zvláště pro tebe. Musíš se snažit získat spojence. Když se ti to povede, pochopíš, co ti teď říkám. Magické předměty jsou jenom jako dětská hra.“

„Nechápejte mě špatně, done Juane,“ protestoval jsem. „Chci mít spojence, ale chci taky vědět všechno, co můžu. Vy sám jste říkal, že ve věděni je moc.“

„Ne!“ vzkřikl s důrazem. „Moc spočívá ve vědomostech, které lze použít. Co to má za smysl vědět věci, které nejsou k užítku?“

V rámci učení dona Juana byl spojenec získáván výhradně za pomoci stavů „jiné reality“, do které mě uváděl pomocí halucinogenních rostlin. Věřil, že když se soustředím na tyto stavy a nebudu si všímat ostatních aspektů jeho nauky, dojdou k jasnému a celistvému pochopení toho, co prožívám.

Rozdělit jsem proto tuto knihu do dvou částí. V první části uvádím výběr z terénních poznámek týkajících se stavů „jiné reality“, které jsem zažil během svého učednictví. Protože jsem tyto poznámky upravil tak, aby odpovídaly kontinuitě vyprávění, nejsou vždy správně chronologicky seřazeny. Nikdy jsem nezaznamenával své zážitky z „jiné reality“ dříve než po několika dnech. Čekal jsem, do-

kud jsem nebyl schopen na ně pohlížet klidně a objektivně. Nicméně své rozmluvy s donem Juanem jsem zaznamenával rovnou, jak probíhaly, tedy okamžitě po zážitku „jiné reality“. Záznamy těchto rozhovorů proto někdy časově předbíhají úplný popis příslušného zážitku.

Moje zápisky obsahují subjektivní verzi toho, co jsem vnímal během prožitků „jiné reality.“ Jsou uvedeny přesně tak, jak jsem je vykládal donu Juanovi, který na mně po každém prožitku vymáhal jeho kompletní popis obsahující úplné a věrohodné shrnutí všech detailů. Když jsem potom tyto zážitky zapisoval pro sebe, přidával jsem i náhodné detaily, abych co nejpodrobněji vystihl celý rámec každého zážitku jiné reality. Chtěl jsem zachytit co nejpřesněji i emoční dopad, který na mě tyto zážitky měly...

Moje terénní poznámky však vedle toho zaznamenávají i obsah učení dona Juana. Dlouhé stránky otázek a odpovědí jsem zahustil tak, aby se otázky a odpovědi neopakovaly. Snažil jsem se co nejvíce zachytit i atmosféru našich rozhovorů, a tak jsem ze zápisků vypustil jenom ty rozhovory, které k mému pochopení cesty poznání nijak nepřispěly. Informace, které mi don Juan poskytl o své cestě poznání, se v rozhovorech vyskytovaly jen zřídka a vždy až po dlouhých hodinách mého vyptávání. Celkem vzato se však při mnoha příležitostech o tomto systému rozpovídal zcela volně.

V druhé části knihy uvádím strukturní analýzu vytvořenou na základě dat, uvedených v první části. Výsledky této analýzy se snažím podpořit následující tvrzení:

Za prvé, don Juan své učení předkládal jako logický systém myšlenek, za druhé, tento systém dával smysl jedině tehdy, byl-li zkoumán ve světle strukturních jednotek, ze kterých byl vytvořen, za třetí, tento systém byl postaven tak, aby vedl učedníka k vytvoření pojmů, pomocí kterých by byl schopen si vysvětlit to, co prožíval.

Část první:
UČENÍ

Poznámky z první lekce s donem Juanem, kterou začalo moje učednictví, nesou datum 23. června 1961. Už předtím jsem ho několikrát navštívil, ale vždy jen v rámci svého výzkumu. A vždy jsem ho požádal, aby mi řekl něco o peyotlu. Pokaždé mou žádost přešel, ale nikdy toto téma úplně neopustil. V jeho váhání jsem cítil naději, že ho jednou přece jen přemluví, aby se o svých znalostech rozpovídal.

Během zmíněné první lekce dal don Juan jasně najevo, že je ochoten mé žádosti vyhovět pod podmínkou, že si budu jasně vědom toho, co po něm chci a proč to chci. Tuto podmínku jsem těžko mohl splnit, protože vyzvídání o peyotlu jsem používal jen jako záminku k navázání dalšího hovoru. Doufal jsem, že když začne mluvit o tématu, které dobře zná, otevře se a svěří mi i své další znalosti o rostlinách. On ale vzal mé prosby doslova a zajímaly ho důvody mé touhy poznat peyotl blíže.

Pátek, 23. června 1961

„Řeknete mi něco o peyotlu, done Juane?“

„A proč chceš něco takového vědět?“

„Prostě bych o něm chtěl něco vědět. Není to dost dobrý důvod?“

„Ne! Musíš hledat ve svém srdci a najít, proč se mladý člověk jako ty chce do takového učení pustit.“

„A proč jste se do toho učení pustil vy, done Juane?“

„A proč se mě ty na to ptáš?“

„Možná, že naše důvody jsou stejné.“

„Pochybuju. Já jsem Indián. Nekrácíme po stejných cestách.“

„Jediný důvod, který mám, je, že se to chci naučit. Ale ujišťuju vás, done Juane, že v tom není žádný špatný úmysl.“

„Věřím ti. Zakouřil jsem si na tebe.“